

Rättfärdiggörelsen - kyrkans huvudartikel

En studie över Luthers stora galaterbrevskommentar 1535

Föredrag på kyrkodagarna i Finnåker 2017-08-05

av kyrkoherde Sten Rydh

För precis femtio år sedan fick jag av en from grannfru i min hemstad Nässjö en gåva som har betytt väldigt mycket för mig. Det var doktor Martin Luthers större utläggning över Pauli brev till Galaterna (1535), i en utgåva från 1903 av Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen. Boken är översatt från latinet av prosten Ax. P. Falk. Jag har läst den flera gånger och menar att den näst Bibeln och de lutherska bekännelseskrifterna är den bästa bok jag någonsin har läst. Numera har jag också en äldre utgåva från 1874 samt en engelsk och en tysk översättning, men tyvärr inte grundtexten på latin. Boken finns också på nätet i svensk översättning av Martin Lindström, se <http://logosmappen.net/uppbbyggelse/luther/sgal/>

Boken utgörs egentligen av föreläsningar som Luther höll vid universitet i Wittenberg. Flera av åhörarna gjorde noggranna anteckningar, vilket ledde till att boken kom till. Luther har sedan godkänt den i föreliggande form, förvånad över att han har varit så mångordig (företalet, s. 3).

Citaten i denna studie anges utifrån Falk 1903 på följande sätt: (3:7, 243, 101) betyder Luthers kommentar till Gal. 3:7, sid 243, §101 (hos Falk). Översättningen är varsamt bearbetad av mig till något modernare svenska, men många äldre ord har bibehållits. Även bibelställen återges i fri form utifrån den form de har hos Falk.

Övrig litteratur: Uuras Saarnivaara: Luther discovers the Gospel, Saint Louis 1951

Svenska kyrkans bekännelseskrifter 1957, förk. SKB

Inledning

Paulus skriver: *Så anser vi nu att människan blir rättfärdig utan laggärningar, endast genom tron* (Rom. 3:28, efter Luthers egen övers.). Luther fick efter många års intensiv kamp med bibeltexterna klart för sig, att Guds rättfärdighet inte är något Gud kräver av oss, utan en fri gåva, som vi tar emot genom tron allena. Denna Luthers bibliska upptäckt skall skiljas från hans personliga omvändelse (Saarnivaara, 34). Det var i och med den berömda tornupplevelsen, som Luther kom fram till full klarhet om vad Bibelns rättfärdiggörelselära verkligen innebär. Upptäckten innebär

1. Gud rättfärdiggör syndaren av nåd genom att tillräkna honom Kristi förtjänst som rättfärdighet. Rättfärdiggörelsen är ingen förändring inom människan, utan Guds nådefulla tillsägelse där Gud förklarar syndaren rättfärdig, fastän denne i sig själv inte är rättfärdig.

2. Ur en annan synpunkt är detta upptäckten av den "lutherska" skillnaden mellan lag och evangelium.

3. Luthers tornupplevelse var inte hans omvändelse. Det var den slutgiltiga exegetiskt-religiösa upptäckten av den evangeliska vägen till frälsning. (a.a., 46).

I sina tidiga skrifter var därför Luther inte klar i läran om rättfärdiggörelsen. Han kom ju från augustinismen där rättfärdiggörelsen var en gradvis process inom människan. Det var först genom tornupplevelsen som Luther förstod att människan i ett ögonblick blir förklarad helt och hållet rättfärdig inför Gud, som en Guds gåva genom tron allena. Tornupplevelsen bör dateras i slutet av 1518 (a.a. 49, not. 4), och det är i de reformatoriska skrifterna därefter som Luthers bibliska lära om rättfärdiggörelsen framträder i sin fulla skärpa och kraft.

Den stora kommentaren till Galaterbrevet har Luther särskilt ägnat åt läran om rättfärdiggörelsen, och där är denna lära utvecklad i en sällsynt rik gestalt. Han skriver själv om detta:

I den äldre utläggningen som jag utgav 1519 sökte jag att efter min förmåga tillräckligt ange betydelsen av varje särskilt ord... Men nu (1535) har jag framför allt målet att vid utläggningen av brevet till Galaterna så klart som möjligt framlägga rättfärdiggörelsens lära (5:20, 558, 160).

Luther betonar också att den rätta, bibliska läran om rättfärdiggörelsen genom tron är kyrkans huvudartikel:

Detta är den kristna lärans förnämsta artikel som de förnuftskloka alldeles har förmörkat och våra dagars svärmare på nytt förmörkar (3:13, 292, 201). [... och vår tids modernistiska teologer 500 år senare alldeles har förstört, min anm.]

Varken de romerska katolikerna eller svärmarna på vänsterkanten, alltså de reformerta förnekarna av nattvarden eller de baptistiska sekterna har förstått denna lära. Hela boken är så en väldig utläggningen av Bibelns egen lära om rättfärdiggörelsen och en uppgörelse med avvikelserna från denna huvudlära. Det är aposteln Paulus undervisning tillämpad på Luthers egen tid. Luther är övertygad om, att en biblisk herde och lärare både måste förkunna den rätta bibliska sanningen rent och klart, men också vederlägga och avslöja den falska läran för att de kristna skall kunna ledas rätt på vägen till himmelen.

Luther gör därför som Paulus i brevet till Galaterna: han pekar ut den falska läran och förbannar dem som driver sådana läror mot Skriftens klara ord, vilka de än må vara. Han vill inte veta av någon kärlek och vänskap med dem som förfalskar Guds ord:

Vi kan bli saliga utan att vara i kärlek och endräkt förenade med sakramentsvärmarna, men inte utan den rena läran och tron. För övrigt vill vi gärna behålla kärleken och endräkten med dem som enligt Guds ord tänker lika med oss i den kristna lärans alla huvudstycken. Ja, så vitt som på oss ankommer skall vi även hålla frid med våra ovänner och bedja för dem, som av okunnighet smädar vår lära och förföljer oss, men inte med dem som med vett och vilja och mot sitt samvete förgriper sig på någon eller några av vår kristna läras sanningar (5:10, 512, 76),

Synden

En huvudorsak till att läran om rättfärdiggörelsen är fördold och förvanskad är människans egen synd. Efter syndafallet är alla människor så djupt sjunkna i synden, att de inte längre har någon kontakt med Gud. De är under Guds vrede och förbannelse och måste gå evigt förlorade om de inte finner någon frälsning. Luther skriver:

Världen eller djävulens rike är ondskans, okunnighetens, villfarelsens, syndens, dödens, hädelsens, förtvivlans och det eviga fördärvets rike (1:4, 47, 63).

Detta är samma lära om det totala syndafördärvet som Luther tio år tidigare drev så kraftigt mot Erasmus i boken om den trålbundna viljan. Hos människan finns ingenting, absolut ingenting, som hon kan använda för att försöka komma till Gud. Det hjälper inte om hon anstränger sig hur mycket som helst, beder, offerar, gör goda gärningar och verkligen kämpar, gråter, ropar, vakar eller använder alla sina krafter - synden är för djup, för svår, för ohygglig och förskräcklig. Därför kan inte heller människans högsta förstånd eller förnuft hjälpa henne, och inte heller Guds egen lag, som är det högsta i denna världen. Synden framträder också i den falska lärans gestalt. Djävulen framträder både som den svarte och vite djävulen. Som den svarte djävulen lockar han oss till uppenbara synder som mord, stöld och äktenskapsbrott eller uppenbart avfall från tron och avgudadyrkan. Men som den vite djävulen kommer han som en varg i fårakläder, iklädd den kristna läran som vacker utsmyckning, men i verkligheten uppblandad med giftiga avvikelser från den rätta tron. Luther skriver:

Här må vi lära oss att upptäcka djävulens listigaste och mest svekfulla konstgrepp. Ingen kättare kommer i lögnens och djävulens namn. Inte heller kommer djävulen själv som djävul, i synnerhet inte den vita. Ja, även den svarta djävulen som driver till uppenbara brott brukar förblinda människan så, att hon förringar synden som hon tänker begå eller redan utövar... Men i det andliga, där han framträder inte svart utan vit som en ängel, ja, som

Gud själv, där överträffar han sig själv i den mest utsökta föreställningskonst och de listigaste anslag. Så utger han sitt skadliga gift för att vara nådens lära, Guds ord och Kristi evangelium (1:6, 54, 80).

Lagen

Eftersom människans synd är så djup och djävulens makt så stor, är det omöjligt att människan skulle kunna uppfylla Guds lag. Men människan är så förblindad av synden, att hon inte ser eller förstår detta utan tror att det är möjligt. Så kännetecknas alla mänskliga religioner och alla falska sekter av tanken att människan med egna ansträngningar skulle kunna komma till Gud på lagens väg. En del menar att människan ensam kan utföra detta, medan andra i högre eller lägre grad menar att det går om människan samverkar med Guds nåd. Men Luther avvisar alla dessa vägar som omöjliga. De kännetecknas av tron på att människan med eller utan Guds hjälp skulle kunna uppfylla lagen. Men det är helt omöjligt. Luther skriver:

Hur visa och rättfärdiga människorna än må vara efter förnuftet och Guds lag, så blir de dock med alla sina gärningar, förtjänster, mässor, högsta rättfärdighet och gudstjänst inte rättfärdiga inför Gud (2:16, 146, 129)... Den nödvändigaste och främsta sanningen är alltså: Inget kött skall av lagens gärningar bli rättfärdigt. Denna slutsats bör ännu vidsträcktare tillämpas och genomgå alla stånd. Alltså blir inte en munk rättfärdig genom sin ordensregel, inte en nunna genom sin kyskhet, inte en medborgare genom sin hederlighet, inte en furste genom sin goda regering o.s.v. Gudslag är större än hela världen, ty den sträcker sig till alla människor, och lagens gärningar överträffar vida verkhelgonens självalda gärningar. Men icke desto mindre säger Paulus, att varken lagen eller lagens gärningar rättfärdiggör. Alltså måste tron allena göra oss rättfärdiga (2:16, 147, 133).

När Luther behandlar synden och lagen verkar det som om han menar att lagen är något ont, vår fiende som bara hindrar oss och dömer oss. Men det är ju Guds egen lag, som han har gett människan. Är inte lagen god i sig? Jo, den är förvisso Guds goda vilja, som gäller alla människor. Gud har gett tio Guds bud och det dubbla kärleksbudet till människans bästa. Men lagen kan inte föra oss till Gud. Om inte synden hade kommit in i världen, skulle människan ha kunnat leva i harmoni med lagen och Guds vilja. Men nu är tillståndet för människan helt annorlunda och högst kritiskt. Lagens uppgift är därför inte att föra oss till Gud, utan tvärtom att visa att vi i oss själva är förtappade och fördärvade av synden, och att lagens väg till Gud är stängd. Luther skriver:

Men säger någon, lagen är ju helig och gudomlig. Ja, den må gärna ha sin ära, men ingen lag, hur gudomlig och helig den än är, bör lära mig att jag genom den rättfärdiggörs och lever. Jag medger visserligen, att den lär mig min plikt att älska Gud och nästan, leva kysk, tålig o.s.v. Men den bör inte visa mig hur jag skall bli fri från mina synder, från djävulen, döden och helvetet (2:4-5, 97, 28)... Vem nekar till att lagen är god? Men den är även förbannelsens, syndens, vredens och dödens lag. Gör därför åtskillnad mellan kroppslig och andlig välsignelse och säg, att Gud har en dubbel välsignelse: en kroppslig för detta livet och en andlig för det eviga livet. Att ha ägodelar, barn m.m. är en välsignelse för det närvarande livet. Men för det eviga livet är det inte nog att vi har kroppsliga välsignelser, inte heller att vi har en borgerlig rättfärdighet efter lagen, eftersom de mest ogudaktiga utmärker sig genom en sådan... De som därför bara har de kroppsliga välsignelserna är inte Guds barn, de är inte andligen välsignade inför Gud såsom Abraham, utan de är under förbannelsen som Paulus säger: Alla de som håller sig till lagens gärningar, de är under förbannelsen (3:10, 257f, 131)

Lagens viktiga uppgift är att människan skall bli överbevisad om sin syn. Rätta herdar och lärare skall därför flitigt predika lagen så åhörarna inte förblir säkra och sovande, utan förskräckta över syndens allvar. Detta framhålls av Luther om och om igen i galaterbrevskommentaren. Han skriver:

Den andra nyttan av lagen är den andliga. Den ökar nämligen, som Paulus säger, överträdelserna, det är, den uppenbarar för människan hennes synd, blindhet, elände, gudlöshet, okunnighet, hat, gudsförakt, döden, helvetet och den vrede hon förtjänat av Gud. Denna nytta framställer Paulus förträffligt i Rom. 7. Den är dock alldeles okänd för alla skrymtare, förnuftskloka, ja, för alla människor som vandrar i inbillningen om lagens eller vår egen rättfärdighet. ... Denna den gudomliga lagens nytta är dess egentliga och främsta syfte. ... Därför är lagens egentliga nytta och rätta ämbete att med blix och dunder (som på Sinai berg) och med basuners ljud förskräcka och

med åkslag slå ner och förkrossa detta vilddjur, som kallas inbillningen om egen rättfärdighet. Om detta säger Gud genom Jeremia: Är inte mitt ord som en eld och såsom en hammare, som slår sönder berg? (Jer. 23:29). Ty så länge inbillningen om egen rättfärdighet ännu finns hos människan, så finns där också en utsäglig stolthet, förmäthenhet, säkerhet, fiendskap mot Gud, förakt för nåden och barmhärtigheten, ja, med ett ord, hon vet ingenting om Guds löften eller Kristus (3:19, 319f, 258f).

Evangelium

Så snart Luther har framhållit lagens hammare och dess förfärliga krossande av vår egen rättfärdighet går han över att tala om det underbara evangeliet, som är själva centrum i läran om rättfärdiggörelsen. Ja, rättfärdiggörelsen är evangelium och evangelium är det glada budskapet om rättfärdiggörelsen. För Luther sammanfaller rättfärdiggörelsen, syndernas förlåtelse och evangeliet till ett och detsamma, även om orden belyser olika aspekter av själva saken. När t.ex. Luther ovan talade om lagens förbannelse kommer strax det glada budskapet om Kristus:

*Jag medger visserligen, att lagen lär mig min plikt att älska Gud och nästan, leva kysk, tålig o.s.v. Men den bör inte visa mig hur jag skall bli fri från mina synder, från djävulen, döden och helvetet. **Här måste jag höra och lyssna på evangelium** som lär, inte vad jag bör göra, ty det är egentligen lagens skyldighet, utan vad Jesus Kristus, Guds Son har gjort för mig, nämligen att han i mitt ställe lidit och dött, för att befria mig från synd och död. Detta befäller mig evangeliet att mottaga och tro; detta är och kallas evangeliets sanning och är den kristna lärans förnämsta artikel, varpå hela salighetens kunskap vilar (2:4-5, 97, 28).*

Evangelium är alltså enligt Skriften och Luther någonting helt annat än lagen. Orsaken till all kyrklig förvirring och splittring är att dessa två inte hålls isär utan blandas på ett obibliskt sätt. När så lagens lära om vad vi skall göra kommer in i evangeliet, blir båda dessa läror förstörda. Lagens stränghet går förlorad, så att vi inte längre inser vår synd och totala oförmåga inför Gud. Evangeliets glada budskap blir också förstört. Det blir inte längre en fri gåva och ett budskap om vad Jesus Kristus har gjort för mig, utan en blandning om hur jag med mina gärningar och min kärlek skall kunna samverka med Guds nåd. Så uppstår otaliga villoläror som för människan bort från den rätta vägen till Gud.

Om denna rätt skillnad mellan lag och evangelium skriver Luther:

Men har människan genom lagen blivit förödmjukad och bragd till självkänedom så är hon verkligen botfärdig, ty den sanna botfärdigheten börjar med fruktan för Guds dom. Hon ser sig vara en så stor syndare att hon med egna krafter, bemödanden och gärningar inte kan göra sig fri från sina synder. Först då förstår hon vad Paulus menar, då han säger att människan är en fånge och träl under synden... Här uppstår då suckar och klagan: Vem kan nu skaffa hjälp? Ty en så av lagen förskräckt människa förtvivlar alldeles på sina egna krafter och ser sig om och suckar efter Frälsarens och Medlarens hjälp. Där kommer då i rätta stunden evangeliets saliggörande ord och säger: Var vid gott mod min son, dina synder förlätas dig, Matt. 9:2. Tro på Jesus, som blivit korsfäst för dina synder o.s.v. Känner du dina synder, så se dem inte hos dig själv, utan kom ihåg att de är kastade på Kristus, genom vilkens sår du har blivit helad, Jes. 53:5, 1 Petr. 2:24. Detta är salighetens början och på detta sätt befrias vi från synden, blir rättfärdiga och får det eviga livet, inte för våra förtjänsters och gärningars skull, utan för trons skull, med vilken vi omfattar Kristus (2:16, 137, 110f).

Kristi verk

Evangelium är det glada budskapet om något som verkligen har hänt i historien. Guds evige Son, Kristus, som är ett med Fadern och den helige Ande har blivit människa. Så kan rättfärdiggörelsen inte bara bestå av något subjektivt i relationen mellan Gud och människa, utan den grundar sig på vem Gud själv är. Han är den evige, Skaparen av himmel och jord. Han är den treenige Guden, Fadern, Sonen och Anden. Han är den som i Kristus har blivit människa, tagit på sig vår natur

fastän utan synd, och så levt ett fullkomligt liv på jorden, lidit och dött och uppstått för vår skull. Han var verkligen född av en jungfru, Maria, utan någon mans medverkan. Gud den helige Ande kom över Maria så att barnet som föddes var Immanuel, Gud med oss, Gud och människa i en person. Så är Kristus i sitt verk både sann Gud och sann människa, en verklig medlare mellan Gud och människor. Han tog på sig, i sitt kött, hela världens synd och utstod straffet för dem, som om han själv hade begått alla dessa förskräckliga synder. Han uppfyllde lagen fullkomligt i hela människosläktets ställe som om vi alla hade levt hans fullkomliga liv. Luther talar om detta som det saliga bytet:

Alltså gjorde han ett för oss saligt byte, idet att han tog på sig vår syndiga person och skänkte oss sin oskyldiga och segerrika person. Iklädda denna befrias vi från lagens förbannelse. Ty Kristus blev själv av fri vilja en förbannelse för oss och sade: jag är till min person både såsom människa och Gud välsignad och behöver alls intet. Men jag skall utblotta mig, ta på mig era kläder, det är den mänsklig naturen och i denna vandra bland er och lida döden, för att befria er från döden. Och då han i våra kläder bar hela världens synd, fängslades han, led, korsfästes, dog och blev för oss en förbannelse. Men eftersom han var en gudomlig och evig person, kunde döden omöjligt behålla honom. Därför uppstod han på tredje dagen ifrån döden och lever nu i evighet. Och nu finns inte vidare hos honom någon synd, någon död eller något av våra (syndiga) kläder, utan idel rättfärdighet, liv och evig välsignelse (3:13, 294, 204).

Detta Kristi verk, hans ställföreträdande tillfyllestgörelse, är vad man brukar kalla den objektiva rättfärdiggörelsen, som särskilt manifesterar sig för hela världen i Kristi uppståndelse. Luther använder inte de termerna i sin bok, men själva saken finns där tydligt. Redan innan vi tror är Kristi verk fullkomligt, och det gäller alla människor utan undantag. Luther skriver om kopparormen:

Närhelst jag känner samvetsagg för synden vänder jag alltså min blick till kopparormen, till Kristus på korset. Där finner jag en annan synd emot denna min synd, som anklagar och vill uppsluka mig. Men den andra synden, nämligen i Kristi kött, vilken borttager hela världens synder, den är allsmäktig samt fördömer och uppslukar min synd. På det att alltså min synd inte skall kunna anklaga och fördöma mig, så har den blivit fördömd genom synd, det är, genom den korsfäste Kristus, som blev gjord till synd för oss, på det att vi skulle bli Guds rättfärdighet i honom (2:19, 166, 174).

Trons föremål är alltså den korsfäste Kristus, som genom sin död blivit gjord till synd för oss, d.v.s. han har lidit straffet för alla våra synder. Därför har vi, hela människosläktet, blivit Guds rättfärdighet i honom, d.v.s. Kristi rättfärdighet har blivit vår rättfärdighet. Luther skriver på ett annat ställe om samma sak:

Men den sanna teologin lär, att ingen synd längre finns i världen, eftersom Kristus, på vilken Fadern kastade hela världens synder, Jes. 53:6, övervann, utplånade och dödade dem i sin kropp. Han har en gång dött ifrån synden, men är uppstånden och dör inte mer (3:13, 295f, 208).

Lär då Luther här en s.k. hyperevangelism, där tron och nådemedlen kommer i skymundan och där rättfärdiggörelsen av hela världen framhålls som ett faktum som det räcker att vi hänvisar till för att bli saliga? Nej, ingalunda. Lika visst som Luther framhåller att hela världens synd är försonad och att rättfärdiggörelsen genom Kristi uppståndelse gäller alla människor, lika visst är att denna förlåtelse endast kommer till oss genom nådemedlen och tron. Luther fortsätter därför citatet ovan med orden:

Där det finns tro på Kristus, där är alltså verkligen synden borttagen, dödad och begraven. Men där det inte finns tro på Kristus, där förblir synden (3:13, 296, 208).

Rättfärdiggörelsen genom tron

Den kristna lärans centralartikel är som en sol, som lyser i mörkret. Luther skriver om motståndarna i påvedömet, som genom sina gärningsläror försöker skyla sin gudlöshet:

Vi bör alltså med största flit lägga fram rättfärdiggörelsens artikel, på det att denna må, likt den klara solen, dra fram dem ur deras skrymteris tjocka mörker och avslöja deras skamliga bedrägerier. Därför övar och driver vi så gärna trons rättfärdighet, på det att våra motståndare må bringas i förlägenhet och denna artikel bli visst och fast grundad i våra hjärtan (2:18, 138, 119).

För Luther är det avgörande att rättfärdiggörelsen sker utan några gärningar. Människan kan bara befinna sig i två olika tillstånd. Antingen förtröstar hon på sig själv och på allt som hör till lagen, gärningarna, förnuftet och denna världen, eller förtröstar hon på Kristus allena. Därför måste rättfärdiggörelsen ske genom tron allena, utan alla gärningar. Luther skriver:

Men evangeliets sanning är, att vår rättfärdighet kommer av tron allena utan lagens gärningar. Evangeliets lögn eller förvridning är däremot, att vi rättfärdiggörs av tron, men inte utan lagens gärningar. Med detta tillagda villkor predikade de falska apostlarna evangelium. Detsamma gjorde också våra förnuftskloka och påviska, då de lärde att man väl bör tro på Kristus och att tron är salighetens grund, men att den inte rättfärdiggör om hon inte fått sin rätta gestalt genom kärleken (fides formata). Detta är inte evangeliets sanning, utan dess smink och förfalskning. Men det sanna evangeliet är, att gärningarna eller kärleken inte är trons prydnad eller fullkomlighet, utan att tron i och för sig är en Guds gåva, ett gudomligt verk i hjärtat och att den gör rättfärdig därför att den omfattar Frälsaren Kristus själv (2:4-5, 94, 22).

Rättfärdiggörelsen måste alltså ske enbart genom tron, av och genom tron ensam, tron allena. Det är inte alls samma lära när de romerska katolikerna visserligen kan tala om rättfärdiggörelsen genom tron, men med detta menar att tron och kärleken samverkar så att människan inte kan bli rättfärdig utan kärleken och de goda gärningarna. Detta har fått många att tro, att det inte finns någon väsentlig skillnad mellan biblisk lutherdom och den romersk-katolska läran. Men för Luther är det en avgrund som skiljer de båda. Så snart kärleken eller de goda gärningarna blandas in i läran om rättfärdiggörelsen är allt förlorat. Då är vi tillbaka inom lagens och gärningsrättfärdighetens område. Luther skriver:

Man måste alltså förkasta den skadliga och gudlösa inbillningen hos de påviska, som menar att gärningen i och för sig (opus operatum) förtjänar oss nåd och syndernas förlåtelse. De säger nämligen: Den goda gärningen före nåden bidrar till att utverka nåd, på det sättet att människan genom den gör sig skicklig till nådens mottagande (de congruo). Men sedan man redan fått nåd, förtjänar den därpå följande gärningen det eviga livet, på det sätt att människan genom den gör sig värdig det eviga livets åtnjutande (de condigno). ... Detta är en antikristisk teologi, och jag omtalar den för att Paulus framställning må kunna förstås desto bättre. Ty då motsatserna ställs bredvid varandra framträder de i ännu klarare ljus (2:16, 129f, 93f).

Om några gärningar krävs för rättfärdiggörelsen kan ingen människa någonsin vara säker om att få komma till himlen. Men evangelium är ett ovillkorligt löfte, som Gud ställer fram för oss och uppmanar oss att tro och förtrösta på. Därför ger rättfärdiggörelsen genom tron ett gott samvete inför Gud och en visshet om att vi är Guds barn. Men om lagen måste till för att vi skall få förlåtelse har Kristus dött förgäves. Luther skriver:

Vi åter påstår oryggligt med Paulus (vi vill nämligen inte förkasta Guds nåd), att antingen dog Kristus förgäves eller också gör oss lagen inte rättfärdiga. Men nu dog inte Kristus förgäves; alltså gör oss lagen inte rättfärdiga. Kristus, Guds Son, gjorde oss rättfärdiga av idel nåd och barmhärtighet; alltså har lagen inte kunnat göra det. Ty hade den kunnat det skulle Kristus ha handlat lögnaktigt då han utgav sig själv för våra synder, för att vi skulle bli rättfärdiga. Slutsatsen blir alltså, att vi varken genom vår förtjänst (de congruo och de condigno) eller genom vårt kors och våra lidanden eller ens genom lagen, utan endast genom tron på Kristus blir rättfärdiga (2:21, 190, 220)

Tillräknandet

Rättfärdiggörelsen kommer av ordet dikaióå, som är en domstolsterm och betyder förklara oskyldig, rättfärdig, frikänna. Innebörden av ordet är inte att någon blir mer och mer rättfärdig, utan att den anklagade i en rättsprocess förklaras fri från skuld och straff. Sedan kan ordet också användas i en vidare mening, där människans pånyttfödelse och förvandling som en följd av tron

också tas med. Hos Luther finns båda användningarna. Men så snart det blir fråga om människans ställning inför Gud, den egentliga syndaförlåtelsen eller rättfärdiggörelsen har ordet alltid betydelsen av frikännande. Syndaren frikänns i en avkunnad dom, för Kristi skull. Det är då inte fråga om att människan först har gjorts rättfärdig i sig, och sedan i kraft av detta förklarats rättfärdig, utan rättfärdiggörelsen sker enbart för Kristi skull, för den rättfärdighets skull, som Kristus har förvärvat **utanför oss** i sitt ställföreträdande verk. Synden tillräknas inte längre syndaren, utan syndaren förklaras rättfärdig, inte genom sin inneboende rättfärdighet, utan enbart för Kristi verks skull. Detta framgår tydligt hos Luther:

Aposteln tillägger inte förgäves detta bibelord ur 1 Mos. 15:1 "han räknade honom det till rättfärdighet". Ty den kristna rättfärdigheten består av två stycken, nämligen hjärtats tro och ett Guds tillräknande. Tron är visserligen den väsentliga rättfärdigheten (justitia formalis). Den är dock inte tillräcklig, eftersom syndens kvarlevor ännu efter trons uppkomst finns kvar i köttet. Abraham hade väl börjat att offra sitt förnuft genom tron, men först i döden fullkomnades detta offer, och därför måste även det andra stycket tillkomma, på det att rättfärdigheten måtte bli fullkomlig, nämligen Guds tillräknande (3:6, 236, 88).

Det är märkligt att denna del av rättfärdiggörelsen så sällan omtalas i nutida förkunnelse. Hos Luther återkommer denna lära om tillräknandet mycket ofta. Tron rättfärdiggör, men eftersom vi har kvar köttet måste tillräknandet av syndernas förlåtelse tillkomma. Detta betyder inte att de två sakerna skiljs åt i tiden. Men för Luther är det viktigt att betona att rättfärdiggörelsen består både av själva tron, som Gud ger och som förlitar sig på Guds löfte i evangelium, och på tillräknandet från Guds sida av syndernas förlåtelse också för alla kvarblivande synder under hela livet.

På ett annat ställe skriver Luther om samma sak:

Här bör erinras att dessa tre, nämligen tron, Kristus och mottagandet eller tillräknandet, måste ställas i sammanhang med varandra. Tron omfattar Kristus och har honom närvarande och håller honom omsluten, som ringen omsluter ädelstenen. Och den som visar sig ha en sådan förtröstan till den i hjärtat omfattade Kristus, honom tillräknar Gud rättfärdighet. Detta är den grund och förtjänst genom vilken vi kommer till syndernas förlåtelse och till rättfärdigheten. "Eftersom du tror på mig", säger Gud, "och din tro omfattar Kristus, vilken jag har gett dig, för att han skulle vara din medlare och överstepräst, så må du då vara rättfärdig." Alltså tar Gud emot oss och räknar oss rättfärdiga enbart för tron på Kristus (2:16, 138, 112).

Och vidare om rättfärdigheten utanför oss:

*Rättfärdigheten finns inte i vårt väsen, som Aristoteles påstår, utan **utanför oss** i Guds blotta nåd och tillräknande. Ingen väsentlig rättfärdighet finns i oss utom den svaga tron eller trons förstling, att vi har börjat omfatta Kristus, fastän likväl synden verkligen är kvar inom oss. ... Men det är ju inte en tom tanke att Kristus utger sig för mina synder och blir en förbannelse för mig, på det att jag skall frälsas från evig död. Att alltså fatta denne Sonen och av hjärtat tro på honom (vilket är en gåva från Gud), det gör att Gud räknar denna tro, fastän ofullkomlig, som en fullkomlig rättfärdighet (3:6, 240f, 97).*

Hela galaterbrevskommentaren överflödar av underbara ställen, som talar om hur människan blir rättfärdiggjord genom tron allena, utan alla gärningar, utan lagen, enbart av Guds nåd när vi förtröstar på Kristi fullbordade verk.

Friheten från lagen

Luther sysselsätter sig i hela boken ingående kring frågan om vår ställning till lagen och vad det innebär att Kristus har gjort oss fria från lagen. Eftersom lagen anklagar oss inför Gud för vår synd och eftersom vi omöjligt kan hålla lagen skulle vi gå evigt förlorade om inte Gud hade gjort oss fria från lagen. Men nu har Kristus fullkomligt uppfyllt lagen i vårt ställe. Eftersom han är lagens Herre hade han inte behövt gå in under lagens ok. Men han gjorde detta frivilligt för vår skull. Det kallas Kristi aktiva laguppfyllelse eller lydnad. Han har också lidit straffet för våra synder och lagöverträdelser när han blev en förbannelse för vår skull, övergiven av Gud på korset. Det kallas Kristi passiva, lidande lydnad. Genom detta dubbla Kristi verk har vi så blivit helt och hållet fria

från lagen. När djävulen, åklagaren, anklagar oss för synd hos Gud kan vi hänvisa honom till Kristus. Lagens anklagelser har därför inte längre någonting med oss att skaffa. Luther skriver:

Kristus säger: Om Sonen gör er fria, så blir ni verkligen fria (Joh. 8:36). Han träder ensam emellan oss och allt det onda, som trycker oss, samt övervinner och borttager det, så att det inte längre kan trycka ner och fördöma oss. I syndens och dödens ställe skänker han oss rättfärdighet och evigt liv och förvandlar sålunda lagens trældom och förskräckelse till samvetets frid och evangeliets tröst, som talar så: Var vid gott mod, min son, dina synder förlåtas dig (Matt. 9:2). Den som tror på Kristus har alltså denna frihet.

Förnuftet ser inte storheten av allt detta, men betraktas det i anden, så är det i sanning stort, ja, ofattbart. Ty vem kan med sin tanke uppmäta, hur stor gåva det är att i stället för lag, synd, död och en vredgad Gud ha syndernas förlåtelse, rättfärdighet och evigt liv samt en beständigt blid och nådig Gud? (5:1, 477, 7f)

Denna lära om den kristna friheten är av största praktiska vikt för den kristnes trosliv. När synden bränner i samvetet och när vi blir oroliga och förskräckta inför lagens bestraffningar skall vi fly till Kristus som lär oss att lagen inte längre kan fördöma oss. Luther skriver:

Av detta följer att vi i vårt samvete är alldeles fria från lagen. Därför bör tuktmästaren inte få härska där, d.v.s. han bör inte få besvära samvetet med sina förskräckande hotelser och sitt fängelse. Och hur mycket han än försöker detta, bör dock samvetet inte låta störa sig av det, utan ha sin blick på den korsfäste Kristus, som har lyft bort alla lagens plikter från samvetet och utplånat den handskrift som var emot oss (Kol. 2:14). Liksom en jungfru inte vet av någon man, så bör också samvetet, långt ifrån att veta av någon lag, till och med vara alldeles död för lagen, och lagen å sin sida död för samvetet. Detta sker inte genom gärningar eller någon lagens rättfärdighet, utan genom tron, som omfattar Kristus (3:25, 360, 345).

Falska lärare

Mot denna lära om den kristna friheten träder alla möjliga falska lärare upp. I Galaterbrevet krävde de att alla måste omskäras, som Mose lag befäller. I den katolska kyrkan krävde de att påvens alla dekret och stadgar måste hållas. Bland svärmarna krävde de att man måste leva i fattigdom och iaktta en rad människobud. Gemensamt för dem alla var att de blandade in lagen i rättfärdiggörelsen och så förstörde den kristna friheten. Luther skriver:

Paulus strider med stort nit och allvar för att försvara läran om tron och den kristna friheten mot de falska apostlarna, som var dess fördärligaste fiender, och slungar mot dem idel ljungande blixtar för att slå dem till marken. Han förmanar också galaterna att fly bort från deras skadliga lära såsom den farligaste pestsmitta. Han blandar i sina förmaningar in både löften och hotelser och lämnar ingenting oprövat för att hålla dem kvar i den kristna friheten som Kristus har förvärvat åt dem. Han säger: Till frihet har Kristus frigjort oss. Stå därför fasta... (5:1, 474, 1).

När det gäller rättfärdiggörelsen är svärmarna inte bättre än de påviska. Varken katoliker eller reformerta lär rätt i denna avgörande lärofråga. Visserligen kan de ofta använda bibliska uttrycksätt, men i verkligheten blandar de alla in lag i evangeliet. Luther skriver:

Genom denna lära fördunklar åter igen våra dagars svärmare Kristi välgärning, berövar honom hans ära som rättfärdiggörare och förvandlar honom till en syndens tjänare. De har alltså ingenting annat lär av oss än att säga efter orden, men själva saken har de inte fattat. De vill visserligen anses som om de lärde evangelium och tron på Kristus lika väl som vi, men när tillämpningen kommer i fråga är de lagens lärare och i allt lika de falska apostlarna. Ty liksom dessa förutom tron på Kristus i alla församlingar yrkade på att man skulle låta omskära sig och hålla lagen, utan vilken - sa de - tron inte har någon kraft att rättfärdiggöra... så fordrar ännu idag våra lagdrivare förutom trons rättfärdighet också att man håller Guds bud enligt de båda orden: Gör det så får du leva (Luk. 10:28) och Vill du ingå i livet så håll buden (Matt. 19:17). Ingen av dem, hur visa de än tycker sig vara, förstår alltså skillnaden mellan lag och nåd, ty när det gäller själva tillämpningen och görandet kommer de på skam (2:17, 151, 240).

Luther har mycket skarpa ord mot både påvedömet och svärmarna. Det är inte de yttre missbruken han angriper, även om de kunde vara nog så allvarliga. Nej, Luther riktar sig mot den avgörande och allra värsta villoläran, när läran om rättfärdiggörelsen fördunklas och förfalskas. Han skriver:

Säg mig dock: vad är de påviska då de är som bäst, annat än ödeläggare av Kristi rike och uppbyggare av djävulens, syndens, Guds vredes och den eviga dödens rike? Men de förstör den kära kyrkan, vilken är Guds byggnad, inte med Mose lag som de falska apostlarna, utan med mänskliga stadgar och djävulska läror. Så gör också våra dagars svärmeandar och de som skall komma efter vår tid. De förstör och skall i framtiden förstöra vad vi har byggt upp, och tvärtom skall de bygga upp vad vi har brutit ner. Men vi som genom Guds nåd har fattat rättfärdiggörelsens artikel, vi vet med visshet, att vi endast genom tron på Kristus blir rättfärdiga. Därför sammanblandar vi inte lag och nåd, tro och gärningar, utan håller dem så långt som möjligt skilda från varandra (2:18, 159, 158).

Luther har fått rätt i denna sin profetia. Efter Luthers tid kom många villolärare som på olika sätt blandade in lagen i evangeliet. Ja, Luthers närmaste medarbetare Melancton hörde tyvärr också till dessa. Och när vi sedan följer kyrkohistorien in i våra dagar ser vi ett stort och allmänt avfall från tron som vida övergår reformationstidens villoläror och sekter. Guds ord förnekas allmänt inom kyrkorna och i dess ställe har man satt den moderna teologin, där mänskligt förnuft och bibelkritik råder. Grundorsaken till detta är att man har övergett Bibelns rena och klara lära om rättfärdiggörelsen. Luther tar som exempel villoläraren Arius, som förnekade Kristi gudom. En följd av detta var att han också måste förneka försoningen och hela salighetsläran. Luther skriver:

Här ser du hur nödvändigt det är att tro och bekänna artikeln om Kristi gudom. Så snart Arius förnekade denna, måste han även förneka försoningsläran. Ty att övervinna världens synd, död, förbannelse och Guds vrede genom sig själv, det är ett verk, icke av någon skapad varelse, utan av den allsmåttige Guden. Därför måste den som genom sig själv besegrade dessa verkligen till sitt väsen vara Gud (3:13, 292, 201).

Den moderna teologin går mycket längre än Arius i sitt förnekande av alla Bibelns grundläror. Därför kan den omöjligt lära rätt om vägen till himmelen. Endast den som troget håller fast vid allt vad Bibeln lär står på fast grund. Men då måste också först och främst läran om rättfärdiggörelsen hållas ren och klar. Lag och evangelium måste skiljas noga från varandra. Här brister det inte bara inom den romersk-katolska kyrkan utan också i högsta grad inom den reformerta kyrkan. Till denna kyrka kan vi idag räkna anglikaner, baptister, metodister, pingstvännen m.fl. De har delat upp sig i otaliga sekter, men i grunden är de alla vad Luther kallar svärmarer. De förstår inte den rätta läran om nådemedlen, som också hör till läran om rättfärdiggörelsen.

Nådemedlen

De reformerta - åtminstone de som är konservativa och vill hålla fast vid sin egen bekännelse - lär ofta att Bibeln är Guds inspirerade ord, att Kristus har dött och uppstått för våra synder och att tron allena gör rättfärdig. Men när det är frågan om hur människan kommer till denna tro har de tappat bort det bibliska svaret. De hänvisar då alltid till människans egen avgörelse, upplevelser, kristen aktivitet i form av dagar, möten och väckelsekampanjer, till underverk och mäktiga känslor. Alla dessa sekter menar att när det gäller frågan hur vi får tron måste våra egna gärningar medverka. Det är i grunden samma sak som den romersk-katolska villoläran: människan måste själv göra något för att bli frälst.

Orsaken är att man inte har förstått syndens djup och människans totala oförmåga att ens medverka lite grann i omvändelsen. Det var också här Melancton avföll. Han hade tidigare lärt bibliskt med Luther att tron enbart är en Guds gåva och att människan inte alls kan medverka till sin omvändelse. Men efter Luthers död - även tidigare fastän obemärkt - lärde Melancton att en av orsakerna till människans omvändelse är att människan har en förmåga att förbereda sig till nådens mottagande.

De reformerta går mycket längre. De menar att den helige Ande verkar direkt i våra hjärtan utan några medel. ”Den helige Ande behöver inte någon vagn” lärde Calvin (Zwingli -kolla upp!). Mot detta sätter vår lutherska bekännelse den bibliska läran om nådemedlen:

För att vi skall få denna tro har evangelieförkunnelsens och sakramentsförvaltningens ämbete inrättats. Ty genom ordet och sakramenten såsom genom medel skänkes den helige Ande, vilken hos dem som hör evangelium frambringat tron, var och när det behagar Gud. Det vill säga att det icke är för vår förtjänsts skull, utan för Kristi skull som Gud rättfärdiggör dem som tror att de för Kristi skull upptas i nåden. Gal. 3: För att vi genom tron skulle få den utlovad Anden. De fördömer vederdöparna och andra som menar, att den helige Ande kommer till människorna utan det utvärtes ordets förmedling genom deras egna förberedelser och gärningar (Augsburgska bekännelsen, art. 5, SKB 58).

Och Luther betonar detta mycket starkt i Schmalkaldiska artiklarna, där han skriver:

Därför bör vi ovillkorligen hålla fast vid, att Gud vill handla med oss människor blott genom sitt yttre och sakrament. Men allt som utan detta ord och sakrament prisas som ande, det är av djävulen (Schmalk. art. 8, SKB 334).

I sin förklaring till Galaterbrevet framhåller Luther att nådemedlen även är verksamma i en falsk kyrka i den mån de inte är helt förfalskade. När barn döps och de bibliska texterna läses och när altarets sakrament utdelas som Kristi sanna kropp och blod till syndernas förlåtelse är Guds nåd verksam:

Så kallar också vi nu den romerska kyrkan helig och alla biskopsämbeten heliga, fastän både biskoparna och deras ogudaktiga tjänare är förvillade. Ty Gud härskar mitt ibland sina fiender (Ps. 110:2), Antikrist sätter sig i Guds tempel (2 Tess. 2:4) och satan infinner sig mitt ibland Guds söner (Job 1:6). Därför är kyrkan, även om hon befinner sig mitt ibland ett vrångt och förvänt släkte (Fil. 2:15), ja mitt ibland vargar och rövare, d.v.s. andliga tyranner, icke desto mindre en kyrka. I den romerska kyrkan, fastän hon är värre än Sodom och Gomorra, finns ju kvar dopet, nattvarden, evangeliets ord och text, den heliga Skrift, ämbetena, Kristi namn, Guds namn. Den som har detta, han har det. Den som inte har det han är dock inte ursäktad, ty skatten är ju där. Därför kallas den romerska kyrkan helig, eftersom hon har Guds heliga namn, evangelium, dopet o.s.v. (1:2, 29, 29).

Att Luther kan kalla även en djupt avfallen kyrka för kyrka beror alltså på läran om nådemedlen. Där dessa väsentligen finns kvar finns också Kristi kyrka, fastän mitt ibland fiender. Där ordet och sakramenten finns, där finns också syndernas förlåtelse, omvändelse och tro. Luther skriver vidare:

Att jag och du är heliga, att en stat, ett folk är heliga, det kommer inte av vår egen helighet, utan av en annans, i det att vi har gudomliga och heliga ting ibland oss, nämligen vårt ämbetets kallelse, evangelium, dopet o.s.v., genom vilka vi heliggörs. Fastän alltså galatena hade blivit förvillade blev ändå dopet, ordet, Kristi namn o.s.v. kvar hos dem. Det fanns också hos dem några rättsinniga, som inte hade avfallit från Paulus lära. Dessa tänkte framt om ordet och sakramenten och använde dem rätt. Dessutom kunde inte dessa Guds gåvor orenas därigenom att några var förvillade. ... Därför finns det en helig kyrka även där svärmeandar härskar, bara de inte förnekar ordet och sakramenten. Ty förnekas dessa kan ingen kyrka finnas. Där ordet och sakramenten blir kvar till sitt väsen, där är en helig kyrka, vilket inte hindras av att Antikrist härskar där. Ty denne skall som Skriften vittnar (2 Tess. 2:4) inte sitta i någon djävulshåla eller i någon svinstia eller i de otrognas hop, utan på den härligaste och heligaste platsen, nämligen i Guds tempel. ... Kyrkan finns över hela jorden, där evangelium och sakramenten finns. Men judar, turkar och svärmeandar är inte någon kyrka eftersom de bestrider och förnekar evangelium och sakramenten (1:3, 29f, 30ff).

Ordet och sakramenten

Vi ser hur allvarligt Luther ser på de falska lärarnas förvanskning av rättfärdiggörelsen och här särskilt nådemedlen. Fastän Kristi verk är ett fullbordat faktum för hela världen kan tron inte uppstå annat än genom nådemedlen. Ordet måste predikas rent och klart, dopet förvaltas rätt till syndernas förlåtelse och altarets sakrament delas ut tillsammans med en rätt undervisning om Kristi kropp och blods sanna närvaro i bröd och vin. Om detta skriver Luther:

På samma sätt tillåter inte heller vi nu att nattvardsfrågan aktas ringa, eftersom han, vars sak det gäller, är den störste. En gång var han visserligen ringa, då han låg i krubban, och likväl var han även då så stor, att han tillbads av änglar och prisades som alla tings Herre. Därför kan vi inte tåla att hans ord i något stycke förfalskas. När det gäller trons artiklar bör ingenting synas oss ringa eller obetydligt, så att vi kan eller bör efterskänka det. Syndernas förlåtelse hör nämligen till dem, som väl är skröpliga i tron och levernet, men dock erkänner sin synd och begär förlåtelse. Men den hör inte till dem som förfalskar läran och inte vill erkänna sin villfarelse och synd, utan fientligt påstår att den är sanning och rättfärdighet. Ty därigenom åstadkommer dessa att vi förlorar syndernas förlåtelse, eftersom de förvrider och förnekar det ord som förkunnar och medför syndernas förlåtelse. Må de alltså allra först och främst bli eniga med oss i Kristus, det är, må de erkänna sin synd och avstå från sin villfarelse (6:1, 578, 18).

Här ser vi att Luther förkastar dem som lär falskt om sakramentet, inte därför att denna lära skulle vara en följd av rättfärdiggörelsen eller hänga samman med den, utan därför att denna lära klart och tydligt lärs i Guds ord. Gud kan inte tåla att hans ord **i något stycke** förfalskas, säger Luther. Alla läror hänger visserligen samman, och deras mittpunkt är läran om rättfärdiggörelsen. Men varje lära är sin egen princip och det enda kravet är att den tydligt och klart skall läras i Skriften. Luther skriver om Guds ords förkunnare:

Paulus lägger dem allesammans (sig själv, en ängel från himmelen, lärarna på jorden, alla mästare som finns) under den heliga Skrift. Hon bör vara drottningen som härskar. Henne bör alla vara undergivna och lyda. Inte hennes mästare, förmän eller domare, utan helt enkelt hennes vittnen, lärjungar och bekännare bör alla vara, de må heta påve, Luther, Augustinus eller en ängel från himmelen. Ingen annan lära bör i församlingen förkunnas eller höras än Guds rena ord, det är den heliga Skrift, eller också vare både lärare och åhörare med sin lära förbannade (1:9, 63, 96).

Eftersom den kristna läran är oss given av Gud skall vi akta den högt i alla stycken. Luther skriver:

Vi vill med största allvar ha alla den kristna lärans artiklar rena och klara, både de stora och de små, fastän ingen bör synas oss ringa eller liten. Och detta är högst nödvändigt. Ty läran är vårt enda ljus, som upplyser och leder oss, samt visar oss vägen till himmelen. Om den lider skada till någon del, så måste detta nödvändigt inverka skadligt på det hela. När detta sker så gagnar oss sannerligen kärleken till intet (5:10, 512, 76)

En enda prick av läran gäller mera än himmel och jord. Därför kan vi inte tåla att den, om än i minsta mån, lider någon skada. För felsteg i livet kan vi ganska väl blunda, ty även vi felar dagligen i vårt liv och uppförande, och även alla helgon felar, vilket de också uppriktigt bekänner i Herrens bön och i trosbekännelsen. Men vår lära är genom Guds nåd ren, och vi har alla våra trosartiklar fast grundade i den heliga skrift (5:10, 513, 77).

Helt grundläggande för frälsningen är också dopet. När vederdöparna (baptisterna) förkastar barndopet sker detta därför att de inte förstår vad tron och dopet är. De förringar synden och gör dopet till enbart en bekännelse. Men enligt Guds ord ges tron och frälsningen i dopet. Det är ett nådemedel där den helige Ande skänks genom dopets vatten och löftesordet. Luther skriver:

Dopet är ett nya födelsens bad och ett bad, som medför den helige Andes förnyelse (3:6, 234, 84). Denna klädnad, den fördärvade och syndiga naturen har vi genom fortplantningen ärvt av Adam, och den kallas ofta av Paulus den gamla människan. Denna måste avklädas med alla sina gärningar (Ef. 4:22, Kol. 3:9), så att vi ifrån att vara Adams barn må bli Guds barn. Detta sker inte genom att vi byter kläder, sker inte genom några lagar eller gärningar, utan genom en ny födelse och förnyelse, vilken sker i dopet, som Paulus säger: Ni så många som har blivit döpta till Kristus har iklätt er Kristus, så också Tit. 3:5: Efter sin barmhärtighet frälste han oss genom ett bad till ny födelse och förnyelse i den helige Ande. Ty där uppkommer hos döpta utom det att de pånyttföds och förnyas genom den helige Ande till himmelsk rättfärdighet och evigt liv i dopet, även ett nytt ljus och en ny eld. Där uppkommer himmelska rörelser, gudsfruktan, förtröstan på Gud, hopp m.m. och där uppkommer slutligen en ny vilja. Detta är då att i egentlig, sann och evangelisk mening ikläda sig Kristus. Alltså ges i dopet inte en klädnad av lagens eller våra gärningars rättfärdighet, utan vi ikläder oss Kristus. ... Detta språk bör man noga uppmärksamma mot svärmeandarna som förringar dopets majestät och talar skändligt och gudlöst om det. (3:27, 363f, 352ff).

De som förnekar att dopet är ett verkligt sakrament som föder på nytt avviker mycket från Skriften. Därför kallar Luther dem svärmare, d.v.s. sådana som med sina mänskliga inbillningar och drömmar svärmar iväg, långt bort från Skriften. Den helige Ande verkar rättfärdiggörelsen genom evangelium i både ordet och sakramenten. Där ger Gud löftesordet om frälsningen genom Kristus, så att var och en som tror blir frälst. Det betyder inte att det sker automatiskt så att alla som brukar ordet och sakramenten blir frälsta oberoende av tron. Nej, detta är de påviskas villfarelse då de lär att sakramenten verkar *ex opere operato* d.v.s. enbart genom att handlingen utförs. Enligt biblisk lära verkar ordet och sakramenten (dopet, nattvarden, avlösningen) så att Gud där kommer till syndaren med sin nåd och uttalar och skänker förlåtelsen, medan syndaren tar emot nåden genom tron allena. Den som däremot inte tror blir kvar under Guds vrede trots att han i det yttre har lyssnat på ordet och brukat sakramenten. Luther skriver:

Av detta ser vi att välsigna betyder ingenting annat än att predika och lära evangeliets ord, bekänna Kristus och utbreda hans kunskap till alla folk. Och denna prästerliga tjänst är också kyrkans rätta och egentliga offer i nya testamentet, varigenom hon utdelar denna välsignelse med predikande, sakramentens förvaltning, avlösning, tröstande och lärandet av det nådens ord, som Abraham hade och som var hans välsignelse. Detta ord trodde han och mottog välsignelse därigenom. Så tror även vi detsamma och blir därigenom välsignade. Men denna välsignelse är en verklig berömmelse, inte inför världen, utan inför Gud. Ty vi får höra att synderna är förlättna och att vi är upptagna till nåd hos Gud, att Gud är vår Fader, att vi är hans barn, på vilka han inte vill vredgas, att han vill befria oss från synd, död och allt ont och skänka oss rättfärdighet, liv och evig salighet (3:9, 252, 121).

Så hör den rätta läran om nådemedlen oskiljaktigt samman med läran om rättfärdiggörelsen. De reformerta som tar bort nådemedlen blir då på nytt hänvisade till människans egna gärningar, med bön, botkamp, känslostormar och allsköns verksamhet. Luther såg detta klart och tydligt och menade därför att dessa svärmare i princip har kommit tillbaka till påvens lära. Han säger någonstans att de är som Simsons rävar, vilka har sina svansar sammanbundna med brinnande facklor. Det ser ut som om de ville springa åt olika håll, men egentligen springer de tillsammans, och elden förtär genom dem den goda säden på fältet (Dom. 15:4f). Så har både de påviska och svärmarna samma förstörande eld med sig, och de utgör båda ett dödligt hot mot evangeliets goda säd.

Idag måste vi säga detsamma om hela den moderna teologin och den ekumeniska rörelsen. Alla kyrkor som ingår i denna rörelse är sammanbundna genom sina falska läror. Det ser ut som om dessa läror går åt vitt skilda håll, men i verkligheten förenas de genom att de förfalskar Guds ord och läran om rättfärdiggörelsen. De tror att yttre gärningar och yttre enhet skall få världen att tro, trots att de vänder sig mot Kristus och hans frälsande evangelium. De talar visserligen fromt om enhet i Kristus, men ingen rörelse kan vara mer oenig i läran än den moderna, ekumeniska rörelsen och den nutida romersk-katolska kyrkan. Här vill man också bygga enighet med världen och menar att goda hedningar kommer till himmelen. Den yttre enigheten kring påvens person och ämbete betyder mer än Kristi ord. Så ser vi att Luthers varningar för Antikrist som sitter i Guds tempel är väl motiverade. Han skriver:

Ty den som väl fattat detta (den bibliska läran), han kan med säkerhet avgöra att påven är antikrist, eftersom han lär en helt annan gudstjänst än den första tavlan anbefaller. Han kan också klart förstå vad det är att förneka Gud, förneka Kristus och vad Kristus åsyftade då han sade: Många skall komma i mitt namn och säga: Jag är Kristus (Matt. 24:5), vidare vad det är att vara en motståndare mot Gud och upphäva sig över allt det som kallas Gud eller gudstjänst, vad det är att antikrist sätter sig i Guds tempel och föreger sig vara Gud, vad det är att styggelsen står på heligt rum m.m. (3:10, 266, 147).

Kärlek och goda gärningar

Mot slutet av boken undervisar Luther ingående om förhållandet mellan tron och gärningarna. Han inskräper vikten av att man noga skiljer på om man behandlar rättfärdiggörelsen eller vårt kristna liv. När det gäller rättfärdiggörelsen måste kärleken och alla goda gärningar uteslutas. Men

när det gäller vårt kristna liv måste tvärtom kärleken och gärningarna stå i centrum. Luther använder då ofta bilden av trädet och frukterna. Först måste trädet bli gott, sedan kan det bära god frukt. Genom syndaförlåtelsen, rättfärdiggörelsen och tron blir människan ett gott träd. Sedan börjar hon av sig själv att göra goda gärningar. Men de som inte förstår läran om rättfärdiggörelsen börjar i fel ände. De ser bara på gärningarna i sig själva och tror att människan kan bli god genom att utföra goda gärningar. Men det är som att försöka göra ett dåligt, odugligt träd gott genom att hänga på det frukter. Det går inte, det är omöjligt. Men de som är kristna har fått en ny vilja och vill gärna följa sin Herre och göra gott, även mot fienderna. Luther skriver:

Då nu aposteln skall sluta sitt brev övergår han från det enskilda till det allmänna och uppmanar över huvud taget till varje god gärning. Liksom ville han säga: Låt oss vara frikostiga och välgörande inte blott mot ordets tjänare, utan också mot alla, och detta utan att förtröttnas. Ty det är lätt att en eller annan gång göra väl, men att framhärda och inte låta sig övervinnas av deras otacksamhet eller ondska, vilka man bevisat välgärningar, det förefaller oss ganska tungt och svårt. Därför förmanar han oss att göra väl utan att tröttna... Ty när skördetiden kommer, skall ni skörda den rikaste frukt av ert utsäde. Sålunda uppmanar han med de ljvligaste ord de troende till goda gärningar (6:8, 597, 52).

Men läran om de goda gärningarna får inte dras in i läran om rättfärdiggörelsen. Här måste en biblisk herde ha stor vishet och erfarenhet i sin undervisning. Luther skriver:

Vi medger att man även bör lära om goda gärningar och om kärleken, men i sin tid och på sitt ställe, när det nämligen är fråga om gärningar och inte om denna huvudartikel. Men vad som nu skall avgöras är frågan: Varigenom blir vi rättfärdiga och får ett evigt liv? Här svarar vi med Paulus, att vi förklarar rättfärdiga allena genom tron på Kristus, inte genom lagens gärningar eller genom kärleken. Men det får inte förstås som om vi skulle förakta gärningarna eller kärleken, vilket våra motståndare anklagar oss för. Vi tillåter bara inte att man för oss bor från den sak det är fråga om, vilket satan är mycket angelägen om (2:16, 143, 122).

När idag lutheraner och katoliker menar sig ha kommit överens i läran om rättfärdiggörelsen beror det framför allt på att dessa ekumeniska lutheraner inte själva är klara. De förstår inte vikten av att i rättfärdiggörelsen skilja tron från alla gärningar. Katolikerna kan gärna tala om rättfärdiggörelse genom tron, men inte utan alla gärningar. Anstötten hos Luther och reformationen låg just i detta, att han klart och tydligt insåg att Bibeln lär en ovillkorlig rättfärdiggörelse - endast för Kristi skull - genom tron ensam, utan varje gärning, utan kärlek, utan lag. Mot detta protesterade påven och hans kyrka högljutt. Idag märker samme påve (d.v.s. samma obibliska ämbete) att de s.k. lutheranerna går med på att blanda in kärlek och gärningar även när man talar om rättfärdiggörelsen. Därför har han gott hopp om enighet kring påvestolen och många förenar sig med Rom. De moderna teologerna påstår också att Luther skulle ha lärt som de. Men ingenting kan vara felaktigare. I hela kommentaren till Galaterbrevet dundrar han mot varje försök att blanda in kärlek eller gärningar i rättfärdiggörelsen. Om vi gör det har Kristus dött förgäves. Då är vi alla förlorade.

För dem som rätt vill förstå gärningarnas plats är Luthers bok mycket värdefull. Han talar först om gärningarna som trons frukt:

Vi påstår alltså med Paulus, att vi endast genom tron på Kristus utan lag och gärningar blir rättfärdiga. Men sedan människan genom tron har blivit rättfärdiggjord och nu i tron äger Kristus och vet att han är hennes rättfärdighet och liv, så är hon inte sysslös, utan bär som ett gott träd goda frukter, eftersom hon såsom troende har den helige Ande. Och där han är låter han inte människan vara sysslös, utan driver henne till allt gott. Så övar och bevisar hon sin tro, som att älska Gud, lida bedrövelse med tålmod, åkalla och prisas Herren, bevisa kärlek mot var och en. Därför säger vi också att tron utan gärning är oduglig och till intet nyttig. Detta tolkar då de påviska och svärmeandarna så att tron utan gärningar inte gör rättfärdig, eller att tron, hur sann den än må vara ingenting gäller om den inte har gärningar att visa upp. Detta är falskt. Men tron utan gärningar, eller den tro som bara är en tanke, en inbillning, en hjärtats dröm, den tron är falsk och gör inte rättfärdig (2:18, 161, 163).

Där den sanna tron finns, där finns alltså alltid goda gärningar fastän dessa inte på något sätt medverkar i rättfärdiggörelsen. När trädet har blivit gott genom tron följer alltid gärningarna som trons eller Andens frukt.

Köttet och anden

En kristen upplever inte mycket av sina egna goda gärningar utan ser framför allt sin egen synd. Det beror på att den gamla människan, köttet, finns kvar även efter omvändelsen och tron. Luther betonar att köttet inte bara är en fråga om synder mot det sjätte budet, som munkarna menade. Köttet står för all slags synd som människan gör, och då är t.ex. högmodet en av de allra värsta synderna. Luther skriver:

Jag nekar inte till att köttets begärelse även innefattar okyskhet, men jag förnekar att det bara består av detta. Köttet omfattar alla syndiga begär som en troende har att kämpa mot, somliga mer, andra mindre, som t.ex. högmod, hat, girighet, otålighet, okyskhet. Ja, Paulus räknar bland köttets gärningar också avguderi, partisinne (heresi, falsk lära)... otro, misströstan, förtvivlan, gudsförakt, hat mot Gud, avgudadyrkan, kätterier m.m. då han säger: (Vandra i anden) så fullbordar ni inte köttets begärelse (5:16, 538, 123).

Här kommer vikten av att rätt tillämpa rättfärdiggörelsen och skilja lag och evangelium åt. En kristen är samtidigt både syndare och rättfärdig (simul justus et peccator). Inför Gud skall han åberopa evangeliet om syndernas förlåtelse och fast tro att Herren förlåter alla synder, även om köttet rasar och gör motstånd mot anden. Men samtidigt skall en kristen tillämpa lagen och kärleken på rätt sätt. Lagen avslöjar den kvarvarande synden och gör så att den kristne inte blir säker och låter den gamla människan regera. När lagen avslöjar synden skall man fly till Kristus och hålla fast vid tron på evangelium och förlåtelsen. Samtidigt skall man göra motstånd mot synden och inte ge efter för frestelsen. Men kraften till detta kommer av evangelium, inte av lagen. Luther skriver:

Hela detta stycke om gärningarna bevisar, att sant troende inte är hycklare. Må därför ingen bedra sig själv. Alla de som tillhör Kristus har korsfäst köttet med dess fel och brister. Eftersom de heliga ännu inte alldeles har avklätt sig det syndiga köttet, så är de benägna till synd. De fruktar inte, de älskar inte Gud så som de borde, de frestas även till vrede, avund, otålighet, okyskhet och sådana lustar, som de dock inte fullbordar, eftersom de - som Paulus här säger - har korsfäst köttet med dess syndiga lustar. Detta sker när de inte bara genom fastande och andra spåkningar hindrar köttets lusta, utan när de... vandrar i anden, d.v.s. när de varnade av Guds hotelser att med allvar vilja straffa synden, avskräcks från att synda och rustade med ordet, tron och bönen motstår köttets begärelser. Då de på detta sätt strider mot köttet, fastnaglar de det med dess lustar och begärelser vid korset. Fastän köttet ännu lever och rör sig kan det dock inte fullborda sin vilja, eftersom det är bundet till händer och fötter, korsfäst. Så länge alltså de troende lever här på jorden korsfäster de köttet, d.v.s. de känner väl dess begärelser, men följer dem inte. Iklädda Guds vapenrustning, tron, hoppet och Andens svärd, strider de mot köttet. Med dessa andliga vapen liksom fastnaglar de köttet vid korset, så att det även mot sin vilja måste vara Anden underdånigt. Senare avlägger de köttet helt i dödens stund och skall i uppståndelsen erhålla ett kött som är rent och utan alla lustar och begärelser (5:24, 567, 181).

När det här talas om köttets strid mot anden (Anden) avses både människans pånyttfödda ande och den helige Ande, som bor i människans hjärta genom tron.

Luther betonar också att en kristen lätt kan avfalla från tron. Särskilt sker detta om den kristne missbrukar den andliga friheten i Kristus till en frihet för köttet. Luther skriver:

Det är alltså inte förgäves som jag så ofta inpräglar, att ett avfall från evangeliets sanning lätt och snart sker. Skälet är att även fromma människor inte nog allvarligt besinnar hur dyrbar och oundgänglig denna skatt är, nämligen Kristi sanna kunskap. Därför gör de sig inte särskilt mycket möda och omsorg för att visst och säkert behålla den. Större delen av dem som hör ordet övar sig inte genom korset, kämpar inte med synd, död och djävul, utan lever i säkerhet utan all strid. Eftersom sådana inte är rustade med Guds ord mot djävulens försåt och list, inte övas eller prövas genom anfäktningar, så erfar de aldrig ordets kraft och nytta (4:8f, 418, 103).

Luther betonar att ett avfall från tron innebär att människan verkligen förlorar den helige Ande och på nytt hamnar i otrons och förtappelsens tillstånd - om hon inte strax ångrar sin synd och flyr till Kristus. Han skriver:

Man bör inte med ligkiltighet och lättsinne se på dessa ord: Ni har fallit från nåden. De har nämligen stor betydelse. Den som faller från nåden förlorar alldeles den försoning, syndaförlåtelse, rättfärdighet, frihet, liv m.m. som Kristus genom sin död och uppståndelse har förvärvat åt oss. Istället för allt detta vinner han Guds vrede och dom, synden, döden, djävulens trældom och den eviga fördömsen. Men detta ställe försvarar och värnar också kraftigt vår lära om tron eller rättfärdiggörelsens artikel och tröstar oss på det högsta mot de påviskas raseri då de förföljer och fördömer oss som kättare därför att vi lär denna artikel (5:4, 490, 34).

Luther nämner här att de kristna blir förföljda på grund av läran om rättfärdiggörelsen. När anfäktningar och prövningar för trons skull kommer är det lätt hänt att en kristen ger upp, tröttnar och lämnar sin tro. Luther undervisar därför också om hur viktigt det är att förstå sambandet mellan rättfärdiggörelsen och läran om anfäktelsen.

Anfäktelse och prövningar

När en kristen vittnar om sin tro på Kristus och hans nåd för intet skulle man kunna tro att världen tar emot detta vittnesbörd med glädje och tacksamhet. Men Skriften lär oss att världen tvärtom hatar detta budskap och även dess budbärare i den kristna kyrkan. Så måste alla som lär ett rent och klart evangelium och bekänner detta inför världen vara beredda på att möta motstånd, lidande, anfäktningar och prövningar, ja förföljelse, hat, lidande och död. Bakom detta motstånd från världen står djävulen som vet att det rena evangeliet om Kristi död och försoning är det enda som kan besegra honom. Djävulen angriper därför den sanna kyrkan på alla möjliga vis, och han litar sig därvid med både världen, den falska kyrkan och de kristnas egna kött, den onda naturen. Luther skriver:

Kristus själv måste, då han predikade, höra att han var en hädare och upprorsstiftare, d.v.s. att han med sin lära förvillade människorna och gjorde dem upproriska mot kejsaren. Detsamma hände Paulus och alla apostlarna. Vad under då om världen på samma sätt idag anklagar oss? Låt henne fritt smäda och förfölja oss, vi bör därför inte tuga, utan oförskräckt uttala sanningen, för att bedrövade samveten må ryckas ur djävulens snaror. Inte heller må vi fästa oss vid att den gudlösa och galna hopen missbrukar vår lära... Nej man måste snarare besinna hur man skall kunna hjälpa de eländiga och bedrövade samvetena, så att de inte förgås med den stora hopen (3:19, 315, 250).

Luther visar också att det är en nåd att få lida för Kristi skull. Ty just detta gör att en kristen inte faller för högmod och ärelystnad, som annars snart skulle kunna få honom på fall:

Därför må var och en som berömmar sig av Anden noga se till att han blir kvar på den rätta vägen. Om du får beröm så vet, att det inte är du som beröms utan Kristus, vilken all ära och berömmelse tillkommer. Ty att du lär rätt och för ett heligt liv är inte din förtjänst, utan Guds gåvor. Alltså är det inte du som prisas, utan Gud i dig. När du erkänner detta, då vandrar du på den rätta vägen och låter dig inte uppblåsas av jämfärlig ära - ty vad har du som inte har blivit dig givet? Nej, all ära skall du ge åt Gud. Inte heller låter du genom smädelse, ont rykte och förföljelse förmå dig att överge din kallelse. Det är alltså av särskild nåd som Gud nu överhöljer vår ära med skam, med det bittraste hat, med förföljelse och hädelse av hela världen. Vidare ger han oss förakt och otacksamhet av våra egna åhörare, av bönder, borgare och adel, vilkas ovänskap och förföljelse mot evangelium är skadligare än uppenbara fiender och förföljare eftersom det sker hemligt och fördolt. Därmed vill Gud nämligen förhindra oss att bli högmodiga över våra gåvor. Denna kvarnsten måste hängas runt vår hals, för att vi inte skall smittas av den fördärvliga ärelystnaden... Därför fröjdar vi oss i Herren, som är vår sanna ära, och förblir på den rätta vägen... Slutligen minns vi att Gud inte har anseende till personen. Därför är en trogen kyrkvaktmästare med sin gåva inte mindre behaglig inför Gud än ordets lärare, eftersom han tjänar Gud i samma tro och samma Ande. Alltså bör vi inte mindre hedra ringa kristna än de oss. På detta sätt förblir vi fria från den fördärvliga ärelystnaden och vandrar i Anden (5:25, 573f, 10).

Förföljelserna skall inte få de kristna att ge upp. Det är ju vad djävulen försöker, men Kristus har övervunnit honom. Luther skriver om angreppen från påvekyrkans sida:

De påviskas lära om mänskliga stadgar, gärningar, klosterlöften m.m. var inte bara den mest allmänna i världen, utan ansågs även vara den allra förträffligaste och visaste, varför också djävulen genom påven med denna lära på det väldigaste grundade och befäste sitt rike. Det är alltså inte underligt, då nu genom Guds mäktiga ord denna lära av oss anfalls och nedslås som agnar i vinden, om satan så häftigt rasar, uppfyller allt med oro och förargelse och retar hela världen mot oss. Därför torde någon invända: Det hade varit bättre att tåga. Då hade inga sådana olyckor uppstått. Nej, vi bör högre skatta Guds välbehag, vilkens ära vi förkunna, än världens raseri som förföljer oss. Ty vad är påven och hela världen mot Gud, vilken vi förvisso bör upphöja och föredra framför allt skapat? (5:4, 490, 33).

Avslutning

Luthers mäktiga föreläsningsserie förtjänas att studeras av alla som idag älskar Guds ord och särskilt av dem som är övertygade om att den lutherska bekännelsen i allt stämmer överens med Skriftens lära. Även bland s.k. bekännelse trogna lutheraner råder idag tyvärr stor förvirring och osäkerhet i lärofrågor. Vi måste därför göra som Luther rekommenderar: ständigt gå tillbaka till Skriften och där noga utforska sanningen, studera och lära. Särskilt viktigt är att vi blir övertygade om vad den bibliska läran om rättfärdiggörelsen innebär och så på ett värdigt sätt kan fira 500-årsminnet av reformationen. Luther skriver:

Vi däremot vill upphöja och prisa denna läras oskattbara nytta och frukt, vilken enligt vår övertygelse vida mer uppväger alla oordningar, partier och anstötigheter. Vi är visserligen ringa och svaga och bär den himmelska skatten i lerkärl. Men hur skröpliga kärlen än är, så är dock skatten oändlig och översvinnlig (5:4, 490, 33)

Amen.